

PRESERVACIÓ O DESAPARICIÓ DEL PATRIMONI. UNA REFLEXIÓ CONSTRUCTIVA

Miquel Solé i Sanabra

En el darrer any, els mitjans de comunicació locals s'han fet ressò, amb escreix, de temes referents al Patrimoni Integral de la nostra ciutat. En aquest camp cal destacar especialment l'espai informatiu dedicat al patrimoni immaterial (allò que els terrassencs posseïm, en sentit simbòlic, que ens defineix com a pertanyents a un grup ben delimitat i ens dota d'identitat) i al patrimoni arquitectònic. Tothom té present, doncs, les controvèrsies suscitades al voltant de la bondat del model de la Festa Major o sobre la conveniència o no de preservar en la seva integritat el Vapor Ventalló.

És en aquest marc polèmic que l'Ajuntament considerarà adequada la creació d'una Comissió del Pla Integral del Patrimoni en el marc de Pla Estratègic de la Ciutat de Terrassa. Aquesta comissió tenia com objectiu fonamental el de protegir, conservar i difondre el patrimoni de la ciutat, alhora que constituir un marc de reflexió teòrica amb la presència dels agents implicats en aquesta tasca.⁰

La finalitat originària d'aquest article era la de transcriure les conclusions finals de la Comissió del Pla Integral de Patrimoni a fi i efecte que els historiadors, en concret, i la ciutadania, en general, accedissin als continguts del document. La realitat però dels últims esdeveniments, em refereixo a la desaparició de l'interior de la casa núm. 14 del carrer Passeig (integrada en el conjunt de les cases de Cal Maurí edificades el 1859) m'ha semblat que obligava que els historiadors reflexionem, com a col·lectiu, sobre el tractament del patrimoni a la nostra ciutat. Una reflexió que en part el document mencionat ja reflecteix, però que cal aprofundir. Aprofundiment que lògicament, per especialització professional, centrarem en el tema del Patrimoni arquitectònic industrial i el seu tractament museístic.

Els antecedents de la defensa del Patrimoni arquitectònic a Terrassa i les dificultats en el moment present

Cal destacar, en primer lloc, que la feina feta en aquesta ciutat a favor de la protecció del patrimoni arquitectònic és força llunyana: «són nombroses les persones i entitats que van iniciar un camí amb llistats, treballs, llibres, tesis, articles periodístics i denúncies que conduïren que el 1981 l'Ajuntament decidís de confeccionar un Catàleg preventiu d'edificis i elements que seria aprovat com a annex adjunt de PGO de 1983».¹

Aquest primer pas es veuria seguit per l'elaboració d'un Pla Especial de Protecció del Patrimoni Històric-Arquitectònic-Ambiental de Terrassa a l'any 1983 on es «garantia mínimament la consecució i la conscienciació cap a la protecció real del patrimoni arquitectònic terrassenc, sense perjudici d'una evolució lògica i natural de la ciutat».²

Constatem, per tant, que la conscienciació i lluita per a la preservació i difusió del patrimoni local va, en certa forma, respondre a un moment d'intensa transformació urbanística de la ciutat –crisi de la indústria tèxtil de finals dels 70– i a una resposta de la societat civil que el poder municipal acaba per assumir i compatibilitzar amb els interessos urbanístics de Terrassa. La lectura del Pla permet constatar que es tracta d'un catàleg que conté un llistat d'edificis *protegits com a fruit d'un consens en un moment donat i davant el perill de la desaparició de molts elements arquitectònicament significatius de la societat industrial.*

La Terrassa dels noranta enregistra una situació similar a l'anteriorment mencionada. La Ciutat acara el segle XXI amb la definitiva reconversió dels importants espais industrials –antics vapors situats en el centre de la vila– que s'han conservat i que es volen utilitzar per ubicar-hi habitatges privats, seus universitàries o places i equipaments públics. El conflicte està servit. Què cal conservar? De què es pot prescindir?

Es tracta de cercar el punt d'equilibri que permeti la conservació dels elements definidors de la Terrassa industrial de les xemeneies i els vapors, amb la necessitat de modernitzar una ciutat que ha de proporcionar als seus ciutadans futur i qualitat de vida. Probablement la resolució del conflicte esmentat és força més complicada per diverses raons que exposaré a continuació:

1. Es decideix fonamentalment en funció del propi catàleg. Això en principi està bé, però no es té present que s'ha de revisar molts dels elements inclosos i altres exclosos. El Catàleg és un referent, però no una finalitat en si mateix. Amb altres paraules, no planteja el paper que ha de jugar el patrimoni en el futur de la ciutat, ni concreta els elements bàsics a conservar i que defineixen el model de ciutat industrial.

2. Al no existir un projecte definit per a la preservació del patrimoni arquitectònic industrial, la discussió es planteja sempre sobre un edifici en concret i no en funció del seu paper en el model de ciutat industrial. Falta perspectiva.

3. Els criteris per salvar l'edifici estan en funció dels interessos dels col·lectius de la societat civil (l'exemple més clar seria el propi Vapor Ventalló), de l'opinió dels tècnics municipals (molts cops enfrontats els responsables de cultura amb els d'urbanisme), del costos econòmics de l'operació de salvament i posterior reutilització i de la pressió legítima del sector privat de la construcció.

4. L'existència de diverses administracions que en graus diferents incideixen en el tema del patrimoni arquitectònic industrial. Concretament la presència per una banda del Museu Nacional de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya (Generalitat) i de l'altra el Museu de Terrassa (Ajuntament de Terrassa) dificulta la definició del model industrial i la seva preservació.

5. Indubtablement, la manca de reflexió teòrica del col·lectiu d'historiadors és també un factor clau. Sincerament, el tema per a la majoria dels professionals de l'estudi del passat queda força lluny de la seva formació acadèmica. Manquen criteris com a conseqüència de la insuficiència de coneixements. També es dona, per altra part, el fet que hi ha historiadors que, si bé tenen un domini del tema, estan d'alguna manera mediatitzats en els seus pronunciaments.

En primer terme, es constata una clara especialització vers el patrimoni d'època antiga, medieval o moderna i menys familiaritat amb el patrimoni industrial. En segon terme, és palès que alguns historiadors gaudeixen de la condició de funcionaris de l'administració municipal que és en última instància qui pren les decisions de caràcter polític i que els paga els sou. Penso que aquest darrer factor els dificulta la seva independència de criteri.

En el fons, la feblesa conceptual dels historiadors locals –no existeixen publicacions al respecte– està vinculada al

tradicional endarreriment sòcio-econòmic de l'Estat espanyol. Mentre que l'arqueologia industrial naixia a Gran Bretanya en els anys cinquanta, no es pot parlar de la presència de la disciplina en el nostre país fins pràcticament els anys vuitanta. L'endarreriment és ja d'entrada un dèficit. Es en aquest sentit, a l'igual que a Gran Bretanya en les primeres fases, el tractament del patrimoni industrial a Terrassa evidencia els defectes que per aquest país va denunciar l'arqueòloga Marilyn Palmer: «cada monument industrial no és més que la punta d'un iceberg».³ Amb altres paraules ens centrem de forma excessiva en el monument aïllat, sense una visió àmplia del context.

Efectuem una lectura que es pot qualificar de fetixista. És a dir, encara no superem la crítica que va efectuar Andrea Carandini en la seva obra *Archeologia e cultura Materiale* quan sostenia que els criteris de valoració de qualsevol resta d'època industrial no s'ha de fer des del punt de vista estètic sinó des de la perspectiva de cultura material.⁴ No existeixen objectes «d'art major o menor». Allò que reivindica és l'objecte com a base de reconstrucció d'un temps passat, d'una cultura pretèrita.

Per a aquesta tasca, hem de ser conscients que tots els objectes són importants en la mesura que formen part d'un encaix. Com més peces tenim, més nítida és la imatge que reconstruïm. Però alerta, existeixen formes de conservació que passen per la fitxa documental, per la fotografia i no necessàriament per la conservació *in situ*. Cal establir jerarquitzacions i posteriors descartaments. Aquestes, insisteixo, no s'han d'efectuar des del punt de vista estètic, sinó des de la importància de l'objecte en el procés de reconstrucció mental que les noves generacions de ciutadans han d'efectuar per tal d'accedir al coneixement d'una cultura material desapareguda o en vies de desaparició.

En aquesta línia d'apropament a la cultura material que engendra la societat industrial, sembla força intel·ligent l'observació que efectua Manuel Cerdà quan afirma que «l'objecte d'estudi no pot ser solament el monument (la fàbrica, la màquina l'obra pública), sinó tot allò que forma part de l'univers material contemporani, sense deixar de

banda la necessària articulació amb la informació procedent d'altres registres: l'escrit i, especialment, els testimonis de tipus immaterial: el record, la memòria, la història oral».⁵ Caldria també incloure en aquesta relació la iconografia. La informació que proporcionen els quadres, els gravats, les il·lustracions de diaris populars, imatges fotogràfiques i publicitàries, així com les targetes de visita o els ornaments de les capçaleres dels papers són claus per a reconstruir la cultura industrial. Amb altres paraules, totes les fonts poden ser importants per conèixer el món industrial.

Les cases de Cal Maurí: de la teoria a la pràctica

Què tenia d'especial la casa núm. 14 del carrer Passeig? S'havia de conservar tal com estava? Per què no s'ha salvat i ha esdevingut un element museístic?

Abans de contestar aquestes qüestions seria convenient tenir present que al llarg de la història de la humanitat les classes subalternes són les que amb major dificultat s'arriben a conèixer. La seva pobra capacitat per generar restes materials i documentació perdurable ha estat una constant. En tant que subordinades econòmicament i políticament, difícilment deixen un testimoni directe del seu món particular. Sempre apareixen condicionades pel lloc i la funció que desenvolupen en una societat concreta. Evidentment aquesta afirmació general es també aplicable als obrers i als camperols que van desenvolupar-se en el marc de la societat industrial.

No es tracta aquí d'efectuar una apologia de les virtuts de la classe obrera i una condemna dels patrons. Aquest esquema interpretatiu en tot cas responia a la bibliografia dels anys 50 clarament orientada ideològicament en el marxisme.⁶ El que es vol és tan sols valorar la importància d'un testimoni material en la reconstrucció, al millor possible, d'una etapa notabilíssima del passat col·lectiu de Terrassa: la industrialització al voltant del tèxtil.

El coneixement exhaustiu d'aquest període pel que fa als obrers no restarà complet si no aconseguim accedir a un estudi seriós del seu univers material i espiritual. Com

Interior d'una de les cases "Maurí", al carrer del Passeig (Montse Saludes / Arxiu Tobella).

assenyala Cerdà és «a través de l'estudi de les fàbriques o de l'habitatge –com a llocs de treball o relacions socials– que es poden obtenir valuoses informacions sobre la vida en el passat dels homes i les dones treballadores per tal d'intentar aproximar-nos a la seva mentalitat; informacions que en moltíssimes ocasions no podem obtenir a través de les fonts escrites i que, fins i tot quan hi ha abundància de documentació escrita, servirà en el pitjor dels casos per a comprovar la veracitat o no d'allò que manifesta aquesta documentació...».⁷ Fins i tot, el mateix autor indica de forma molt més concreta el valor de l'habitatge obrer en l'esforç de comprensió d'un passat difícil d'estudiar: «la casa és d'alguna manera un microcosmos social i el tipus de casa forma part del discurs polític i moral d'una classe sobre l'altra. La vivenda obrera, en el medi urbà o en el rural, reflecteix les noves necessitats –materials i immaterials– que la industrialització crea. Més enllà de l'aparició de construccions específiques per allotjar la mà d'obra necessària per al desenvolupament de les noves relacions de producció, les transformacions de l'exterior i de l'interior de les cases constitueixen un significatiu motiu d'anàlisi de la influència d'aqueixes noves formes sobre el territori i l'espai, consegüentment, de la forma de relacionar-se l'home amb el medi que l'envolta».⁸

Aquestes cites ens permeten descobrir, a banda de la importància de la casa, la impossibilitat de copsar en la documentació escrita (fins i tot de la iconogràfica) la percepció real de l'espai. Un plànol o una fotografia no permeten més que intuir, per exemple, la intimitat d'una família. Resulta per tant molt difícil copsar el pes del medi físic en la configuració de les relacions de família. Totes aquestes afirmacions ratifiquen la transcendència del concepte *casa* com a referent inqüestionable per accedir a la comprensió de les relacions socials de la família obrera, i com a punt de referència ineludible per descobrir l'estadi de benestar de què gaudien gràcies als objectes materials que formaven part de la seva llar.

Sorprèn d'entrada que, malgrat el paper destacat de l'habitatge obrer, per comprendre el microcosmos d'aquesta classe social, aquest costi tant de preservar. L'explicació d'aquesta contradicció ens la proporciona de forma magnífica Cerdà quan afirma que: «malauradament, raons econòmiques i de psicologia col·lectiva han fet que no abundin els testimonis físics de l'hàbitat obrer que s'hi conserven. El poc valor arquitectònic o estètic que presenten als ulls de la societat, els mateixos materials emprats per a la construcció o l'escassa consideració social d'allò que pot testimoniar les terribles desigualtats d'una societat, no propicia la seva pervivència».⁹

Sens dubte aquesta argumentació explicaria per què ha desaparegut la casa obrera del núm. 14 del carrer Passeig. Queda contestada així la darrera de les qüestions que formulàvem al començar aquest apartat. Sembla, per altra part, força clar per què s'havia de conservar després del que s'ha exposat. Malgrat tot, crec que cal encara apuntar alguns aspectes més.

Terrassa disposa de la magnífica Casa-Museu Alegre de Sagrera, construïda al segle XVIII i que es transformà de casa pairal-senyorial d'artesans del tèxtil i agricultors en el símbol de l'habitatge de la família burgesa industrial. Quin serà el contrapunt per a definir en igualtat de condicions

l'altra cara de la moneda de la industrialització? És obvi que mancarà per a la conservació de la memòria col·lectiva aquella peça que complementaria el trencaclosques que definiria la imatge de la Terrassa de les xemeneies i els vapors: la casa treballadora.

La casa de Cal Maurí no entrava en cap mena de contradicció entre els legítims interessos de transformació urbanística de la ciutat i la preservació del patrimoni arquitectònic industrial. La realitat, però, és que ha desaparegut hi penso que es podia conservar.

S'hagués conservat si hagués existit una clara consciència del notable paper que ha de jugar el patrimoni arquitectònic industrial en la configuració del model de ciutat que es vol per a la Terrassa del segle XXI. La inexistència d'un projecte globalitzador, al marge de la referència del catàleg, no ha permès valorar amb exactitud la importància de la casa en el discurs patrimonial i museístic.

Si el model hagués estat formulat, l'obstacle dels diners –la xifra demanda pels seus propietaris era raonable– hauria pogut superar-se amb una àmplia campanya de conscienciació de tots els agents implicats en la defensa del patrimoni: Ajuntament de Terrassa (IMCET), Generalitat (Museu Nacional de la Ciència i de la Tècnica), institucions civils (CEHT i Amics dels Museus), particulars, i fins i tot el món empresarial (especialment els constructors). Estic convençut que els promotors d'habitatges no haguessin restat al marge d'una operació que permetria a la ciutadania comprovar com els negocis i la seva voluntat de transformar urbanísticament Terrassa no estaven renyits amb la valoració de la nostra història.

Per totes aquestes raons, penso que podem parlar de rotund fracàs col·lectiu. Primer per les restes materials desaparegudes, i en segon lloc per l'oportunitat perduda d'endegar un programa que hagués apropat la ciutadania al seu passat. És una llàstima que tots plegats no hàgim estat capaços d'aprofitar una ocasio que, sens dubte, hauria contribuït a crear teixit social. Casos com l'anàlitzat demostren que quan es parla de la feblesa de la societat civil no s'està fent referència a un tòpic.

NOTES

- 1.- Pla Especial de Protecció del Patrimoni Històric-Arquitectònic-Ambiental de Terrassa, Ajuntament de Terrassa, 1984.
- 2.- *Ibidem*.
- 3.- Marilyn Palmer, «Industrialització i organització de l'espai», a *Arqueologia Industrial. Actes del Primer Congrés del País Valencià*, Diputació de València, València, 1991, pàg. 43.
- 4.- Antonio Negri cita la reflexió esmentada a «Arqueologia Industrial i Cultura Material», a *Arqueologia Industrial... op. cit.*, pàg. 60.
- 5.- Manuel Cerdà, «Presentació», a *Arqueologia Industrial... op. cit.*, pàg. 12.
- 6.- Em refereixo al historiadors britànics com Hobsbawm, Hill Thompson, Samuel i altres que donaren un nou enfoc a la història.
- 7.- Manuel Cerdà, «Arqueologia industrial i classe obrera», a *Arqueologia Industrial... op. cit.*, pàg. 74.
- 8.- Manuel Cerdà, «Arqueologia industrial i classe obrera», a *Arqueologia Industrial... op. cit.*, pàg. 81.
- 9.- Manuel Cerdà, «Arqueologia industrial i classe obrera», a *Arqueologia Industrial... op. cit.*, pàg. 82.

PLA INTEGRAL DE PATRIMONI.

Text aprovat per la Comissió* *ad hoc* del Pla Estratègic de la Ciutat de Terrassa

Introducció

1) Es considera imprescindible desenvolupar un Pla Integral de Patrimoni que parteixi de les orientacions que formula l'informe de la present Comissió, amb l'objectiu de protegir, conservar i difondre el patrimoni de la Ciutat de Terrassa.

2) La Comissió subscriu el concepte de patrimoni que defineix la Llei del patrimoni cultural català com a: «l'integrat per tots els béns mobles o immobles relacionats amb la història i la cultura de Catalunya que per llur valor històric, artístic, arquitectònic, paleontològic, etnològic, documental, bibliogràfic, científic o tècnic mereixen una protecció i una defensa especials, de manera que puguin ésser gaudits pels ciutadans i puguin ésser tramesos en les millors condicions a les generacions futures.»

3) La Comissió, per raons d'operativitat i de calendari, considera com a temes més rellevants dins el camp definit de patrimoni els següents: patrimoni immaterial, patrimoni natural, patrimoni documental, patrimoni museístic i patrimoni arquitectònic. La Comissió, però, subscriu una concepció de patrimoni amb un criteri obert i integral, és a dir, que considera que no té sentit la suma d'elements patrimonials. Es tracta d'entendre la manera de ser i de viure en un medi determinat en què tots els elements patrimonials es donen simultàniament i defineixen una personalitat col·lectiva pròpia i diferenciada.

4) El patrimoni en sentit integral, en tant que original i genuí, esdevé un element fonamental per a configurar la identitat terrassenca i és també clau per a la promoció exterior de la ciutat.

Patrimoni immaterial

1) El patrimoni immaterial és tot allò que els terrassencs posseïm, en sentit simbòlic, que ens defineix com a pertanyents a un grup ben delimitat i ens dota d'identitat.

2) Cal promoure, des de l'Administració i des de la societat civil, la creació de línies d'investigació històrica que permetin reconstruir la història de les festes del cicle de l'any (Carnestoltes, Setmana Santa, Festa de la Santa Creu, Corpus, Festa Major, Nadal i Reis) a la nostra ciutat i en defineixen els trets característics, especialment de la Festa Major de la ciutat (Protocols).

3) És necessari potenciar branques de recerca orientades a estudiar la història de la vida quotidiana dels terrassencs (formes de vida, oficis, trets dialectals propis, etc.).

4) És imprescindible que l'Administració i la societat civil vetllin per totes les manifestacions culturals que es desenvolupen a la ciutat, amb una cura especial envers aquelles que tinguin voluntat d'integració ciutadana per damunt de particularismes territorials o culturals, amb l'objectiu d'aconseguir una ciutat socialment vertebrada i culturalment dialogant, però amb la perspectiva històrica de fixar a Terrassa una identitat catalana.

5) És impossible establir un catàleg exhaustiu i inamovible dels elements que constitueixen el nostre patrimoni immaterial si es parteix d'una perspectiva dinàmica de la construcció de la identitat terrassenca. Malgrat tot, en el present es reconeix com a elements més propis i diferenciats l'hoquei, el jazz, el teatre i les manifestacions de la cultura popular (*Carnestoltes i la Festa Major*). Llista que en un futur, però, pot incrementar-se segons de l'evolució de la personalitat terrassenca.

Patrimoni natural

1) El patrimoni natural constitueix un bé col·lectiu que cal preservar per garantir un creixement equilibrat i harmònic de la ciutat. Patrimoni que cal classificar en: el natural protegit, el paisatgístic i el verd urbà i periurbà.

Respecte al patrimoni natural protegit cal tenir present que la situació estratègica de Terrassa dins del territori permet que la nostra ciutat tingui uns entorns naturals força importants: el parc natural de Sant Llorenç del Munt i la serra de l'Obac.

Pel que fa al patrimoni paisatgístic, s'entenen aquells espais que més afecten la vida quotidiana dels ciutadans i que són indrets especialment susceptibles de preservar. En primer lloc, per la seva proximitat a la ciutat i, en segon terme, per la seva importància en l'equilibri entre la ciutat i la natura. En aquest sentit, és necessari tenir consciència que la seva contigüitat a la ciutat és un punt fort per a la millora de la qualitat paisatgística-ambiental, alhora que esdevé també un factor que manifesta la seva fragilitat.

Quant al patrimoni verd urbà i periurbà, s'ha d'analitzar classificat en tres categories:

1.1 El patrimoni històric constituït pels jardins que daten de finals del segle XIX i principis del XX. La seva importància rau en el seu paper per reconstruir la memòria històrica i pel seu testimoniatge d'una vegetació pròpia de la ciutat.

1.2 Els parcs i jardins urbans existents actualment. En aquest sentit s'han de valorar d'acord amb la seva extensió i/o per la seva situació dins un barri en concret.

1.3 El patrimoni *potencial* de la nostra ciutat, constituït pels espais que encara queden per urbanitzar, tant interiors (especialment els vapors) com exteriors (a les noves urbanitzacions).

2) Es considera necessària la redacció d'un pla especial verd que prevegi els punts següents.

2.1 Efectuar un inventari dels jardins històrics de la ciutat, fins ara desconeguts, per tal de conèixer i preservar la seva estructura i vegetació.

2.2 Desenvolupar un estudi acurat de tots els jardins urbans presents als diferents barris per comprovar si la seva tipologia respon a les expectatives ciutadanes.

2.3 Fomentar la creació d'un veritable cinturó verd de la ciutat, amb un estudi que analitzi la seva possible i puntual introducció en la trama urbana actual.

2.4 Impulsar l'obertura i el marcatge dels camins tradicionals de les rodalies de la ciutat, i alhora replantar-los amb arbres.

2.5 Estudiar les zones que encara conserven present l'agricultura, la massa forestal, les serralades i els torrents que envolten la ciutat.

2.6 Preveure actuacions orientades a sensibilitzar la ciutadania, per fer entendre i respectar els espais verds.

2.7 Vetllar especialment perquè la creació de qualsevol infraestructura urbanística no posi en perill la conservació i la integració del paisatge en la vida quotidiana de la ciutadania.

Patrimoni documental

1) El patrimoni documental conserva la identificació i la personalitat pròpia de la ciutat, i la seva difusió és necessària dins el context acadèmic i cultural on es troba, com un element específic i diferenciat que contribueix a la formació personal i professional dels ciutadans. Cal tenir present que la manca de precedents i la novetat

de la presència dels arxius en el món cultural comporta una necessitat d'informació i divulgació de la seva realitat.

2) Respecte al coneixement i a la tutela del patrimoni documental es recomana:

- Elaborar d'un cens d'arxius i fons documentals de Terrassa i comarca.

- Programar l'actuació de l'administració arxivística local per a la normalització de la gestió de la documentació pública i per a la determinació dels documents d'interès històric.

- Confeccionar un programa de curt i mitjà termini sobre campanyes de salvament i captació de fons documentals privats d'interès històric.

- Crear un arxiu d'imatge i so que reculli el patrimoni fotogràfic, fílmic, àudio-visual i sonor de la ciutat.

3) Pel que fa a la conservació de fons, s'aconsella:

- Aplicar un programa de condicionament físic, restauració i reproducció de manuscrits antics.

- Redactar un pla d'evacuació i d'actuació d'emergència dels arxius que es considerin d'interès patrimonial.

4) En l'àmbit de la catalogació, es creu convenient:

- Elaborar un projecte per a la declaració dels fons documentals conservats com a béns culturals d'interès nacional o béns catalogats.

- Integrar la descripció de tots els fons a l'Inventari del Patrimoni Documental Català.

- Estudiar les necessitats de racionalització dels arxius contemporanis mitjançant l'aplicació de les noves tecnologies.

5) Pel que afecta a la difusió social i aprofitament científic és necessari:

- L'organització d'activitats didàctiques i d'informació permanent adreçades al públic en general.

- La creació de tallers d'història dins els programes docents dels centres d'ensenyament secundari.

- L'organització de pràctiques d'interpretació de documents i de coordinació de recerques en programa dels departaments universitaris interessats.

- Estudiar la creació i homologació d'una Escola de Paleografia i Diplomàtica, com a projecte integral en l'organització universitària de la ciutat.

Patrimoni museístic

1) Són museus, a l'efecte de la Llei 10/90, de 17 d'octubre, les institucions permanents, sense finalitat de lucre, al servei de la societat i del seu desenvolupament, obertes al públic, que reuneixen un conjunt de béns culturals mobles i immobles, els conserven, els documenten i estudien, els exhibeixen i en difonen el coneixement per a la recerca, l'ensenyament i el gaudi intel·lectual i estètic, i es converteixen en espais per a la participació cultural, lúdica i científica dels ciutadans.

Tenen també consideració de museus els espais i els monuments amb valors històrics, arqueològics, ecològics, industrials, etnogràfics o culturals que reuneixen, conserven i difonen conjunts de béns culturals.

Amb la promulgació de les Lleis 10/90 i 9/93, de Museus i del Patrimoni cultural català, respectivament, la institució *museu* s'erigeix com a centre de conservació, investigació i difusió del

patrimoni integral d'un territori. Així doncs, actualment, el concepte de museu és l'eix vertebrador de les diferents especialitats patrimonials, tot interrelacionant-les i dinamitzant-les.

2) D'acord amb aquesta concepció del patrimoni museístic es considera convenient, atès que la nostra ciutat compta amb tres equipaments museístics (el Museu Nacional de la Ciència i de la Tècnica, el Museu de Terrassa i el Museu Tèxtil de la Diputació de Barcelona), establir els pactes i acords corresponents entre les respectives institucions titulars que delimitin de forma coordinada els àmbits d'actuació i, sobretot, de difusió museogràfica i política d'adquisicions de cada un d'ells.

En aquest sentit cal tenir present que el Museu de Terrassa, de caràcter pluridisciplinari i d'àmbit local, és el responsable del patrimoni integral de la ciutat, i que tracta especialment en el patrimoni preindustrial.

Per contra, el Museu Nacional (MNCTC), monotemàtic i d'àmbit nacional, permet conèixer el procés industrialitzador en els seus vessants tecnològic, científic i social mitjançant el patrimoni industrial que representen els seus edificis emblemàtics i pel conjunt d'objectes i de màquines de les seves sales específiques.

- Caldria, doncs, establir un pacte museogràfic entre el Museu Nacional de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya i el Museu de Terrassa que, en síntesi, consistiria en una major i més decidida implicació del Museu Nacional en el patrimoni industrial de Terrassa per tal d'utilitzar-lo com a base del seu plantejament museogràfic sobre el període industrial de Catalunya. Això permetria al Museu de Terrassa, sense renunciar al seu paper central del patrimoni integral local, complementar el seu plantejament museogràfic d'aquest període referenciant-lo específicament al Museu Nacional.

- Atès que el castell cartoixa, actual seu del Museu de Terrassa, presenta unes limitacions físiques que impedeixen allotjar els serveis i equipaments necessaris per a disposar d'un museu local de concepció moderna, caldria dotar el Museu d'una nova ubicació que resolgués definitivament els problemes de caràcter infraestructural.

- També seria imprescindible planificar els corresponents projectes específics de conservació, restauració i adequació monumental de les diferents seccions: torre del Palau, casa Alegre de Sagrera, conjunt monumental de les Esglésies de Sant Pere i el castell cartoixa de Vallparadís, a fi i efecte de completar el patrimoni museístic local.

- L'existència a Terrassa del segon campus de l'UPC a Catalunya fa del tot convenient ampliar i aprofundir l'acció museística en els aspectes científics i tècnics de la cultura amb un acord entre els museus i la universitat.

- Seria desitjable divulgar i difondre a tots nivells el concepte de patrimoni integral, implicant en aquest coneixement i valoració tots els sectors de la ciutat: cultural, industrial, comercial, escolar i universitari.

- En correspondència amb aquest principi general, s'hauria de propiciar que la societat civil manifestés el seu interès pel tema mitjançant la creació d'associacions, no lucratives, que donessin suport als museus. També seria adequat promoure i incentivar la recerca i la investigació sobre el patrimoni integral terrassenc; no només des del propi museu, sinó també des de la ciutadania, individualment o associada, interessada en la història local.

Patrimoni arquitectònic

1) La valoració del patrimoni arquitectònic s'ha d'efectuar de forma contextualitzada. S'ha de tenir present el marc històric, el seu emplaçament i l'entorn. No es pot caure en el parany de valorar els

elements arquitectònics aïlladament i només des del punt de vista estètic i/o artístic.

2) La interpretació del Pla de Patrimoni Arquitectònic hauria de tenir present l'establiment d'uns instruments de coordinació i control, amb representació de tots els agents implicats, que permetessin la consideració dels elements actualment protegits en el sentit d'incorporar-ne de nous o reconsiderar la catalogació d'aquells que es consideri que no són imprescindibles, ni per a la conservació de la memòria històrica, ni pel seu valor arquitectònic. En tot cas caldrà documentar, definint prèviament la metodologia, tots aquells béns del patrimoni arquitectònic que no hagin de ser objecte de conservació.

3) S'ha de vetllar per una adequada conservació del patrimoni arquitectònic. Només l'ús continuat d'aquest esdevé una garantia idònia perquè no es degradi. Reivindiquem un patrimoni arquitectònic actiu, és a dir, aquell que és indispensable pel seu valor històrico-arquitectònic en la configuració de la memòria col·lectiva o que permet noves utilitats socials i econòmiques distintes a la seva funció originària. Rebutgem un concepte de patrimoni arquitectònic passiu incapaç de generar riquesa per a la col·lectivitat i que suposa un obstacle per a la millora de la qualitat de vida de la ciutat.

4) Es recomana l'establiment de criteris d'actuació urbanística que compatibilitzin la conservació, el manteniment i la millora d'edificis protegits amb la lògica voluntat dels propietaris per fer-ne ús. És absolutament necessari potenciar l'interès dels agents implicats en la rehabilitació d'edificis amb valor històric mitjançant l'adopció de mesures eficaces en l'aspecte fiscal, financer, tècnic i de foment, prestigi i difusió d'aquestes operacions.

5) Caldria considerar el valor arquitectònic per si mateix com un objecte de protecció. Recomanem que es fomenti una arquitectura de qualitat que en un futur engrandeixi el patrimoni arquitectònic de la ciutat.

6) És necessari elaborar un programa d'excavacions i restauracions a curt, mitjà i llarg termini per evitar intervencions d'escassa eficàcia i que no permeten resoldre les grans incògnites arqueològiques de la ciutat. Seria necessari establir un mecanisme eficaç, dotat dels mitjans adequats, que compatibilitzés la recerca arqueològica amb l'activitat constructora, amb la finalitat d'evitar l'aturada del procés de transformació i consolidació de la ciutat, i alhora respectar el nostre llegat arqueològic.

7) És imprescindible elaborar un projecte que prevegi l'estudi, la determinació i la difusió del Patrimoni Arquitectònic de Terrassa, a fi i efecte que posi a l'abast de la ciutadania el coneixement d'aquest ric patrimoni, contribuint així a definir les senyes d'identitat col·lectives, a la vegada que possibiliti la seva valoració, conservació i projecció de futur.

Conclusions finals

Entre els criteris que ha d'establir el Pla Integral del Patrimoni, haurien de tenir una consideració prioritària, pel seu caràcter

estructurador, per la seva especial vàlua patrimonial, per la contribució rellevant en la configuració de la identitat terrassenca i per la projecció externa de la ciutat, els àmbits següents:

– Els elements de la cultura immaterial que són percebuts com a originals i genuïns de la nostra ciutat, i que ens doten d'una imatge pròpia i diferenciada en el panorama cultural català.

– El parc natural de Sant Llorenç del Munt, la serra de l'Obac i les rodalies de la ciutat per la seva contribució al manteniment del necessari equilibri entre el creixement econòmic i el manteniment de la qualitat de vida.

– El conjunt monumental de les Esglésies de Sant Pere i el parc de Vallparadís, pel seu paper fonamental en la superació dels obstacles de caràcter físic que han dificultat la tradicional vertebració urbanística i social de la ciutat. Constitueixen un espai d'extraordinària centralitat urbana que ofereix a la ciutadania el binomi cultura-natura.

– Els elements patrimonials de tipus industrial, en la mesura que possibiliten el reconeixement de Terrassa com el model de ciutat industrial tèxtil de Catalunya.

– El patrimoni documental i bibliogràfic de Terrassa, l'antiguitat i integritat del qual constitueix un marc adequat per a la creació d'una Escola de Paleografia i Diplomàtica de rang universitari, i una biblioteca local amb dinàmica pròpia, a fi d'aconseguir l'aprofitament científic i social que els seus fons requereixen.

– El potencial museístic, on té un paper clau el Museu de Terrassa, atès el seu paper de centre de documentació, recerca, difusió i conservació del patrimoni integral de la ciutat. En aquest sentit, Terrassa disposa de dos conjunts constructius emblemàtics, les Esglésies de Sant Pere –llegat excepcional de l'època medieval– i l'antiga fàbrica Aymerich, Amat i Jover –autèntica catedral modernista de l'arquitectura industrial catalana–, que actuen com a portes d'entrada a la ciutat i per tant de relació amb el panorama cultural nacional i estatal.

* Els membres de la Comissió del Pla Estratègic de la Ciutat de Terrassa són els següents:

- Miquel Solé i Sanabra: comissionat de l'alcalde a la comissió. És catedràtic en Geografia i Història i durant 10 anys ha presidit el Centre d'Estudis Històrics de Terrassa.
- Francesc Bacardit i Segués: arquitecte.
- Eduard Broto i Comerma: arquitecte.
- Teresa Cardellach: cap de l'Arxiu Administratiu municipal de Terrassa.
- Eusebi Casanelles: director del Museu Nacional de la Ciència i de la Tècnica de Catalunya.
- Jordi Chueca: cap de Parcs i Jardins Municipals de l'Ajuntament de Terrassa.
- Carles Feiner i Alonso: especialista en cultura popular i coordinador de la comissió tècnica dels Minyons de Terrassa.
- Pere Muntanya i Josa: gerent municipal d'Urbanisme.
- Salvador Navarro i Cardona: delegat del Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics.
- Pere Puig i Ustrell: director de l'Arxiu Històric Comarcal.
- Josep Manuel Rodríguez i Rodríguez: gerent de l'IMCET.
- Carles Termes: president del Gremi de Constructors.